

Лука Мичета

КАРАЂОРЂЕ
БИОГРАФИЈА

Уредник
Зоран Колунџија

Лука Мичета

КАРАЋОРЂЕ

Б И О Г Р А Ф И Ј А

ПРОМЕТЕЈ
Нови Сад

САДРЖАЈ

Уместо увода	13
------------------------	----

ПРВИ ДЕО

Карађорђе и Бетовен	23
Порекло вожда Карађорђа	31
Убиство оца	35
Како је Ђорђе постао Карађорђе	42
Јосиф II и Срби	44
Срби се дижу уз помоћ Аустрије – оснивање фрајкора	47
Француска револуција и смрт Јосифа II	51

ДРУГИ ДЕО

Стање у Турској	57
Султан Селим III и Београдски пашалук	60
Јаничари и Београдски пашалук	66
Повратак јаничара	72
Страховлада дахија и Српска револуција	79
Заклетва проте Атанасија Антонијевића	83

ТРЕЋИ ДЕО

Сеча кнезова	91
Скуп у Орашцу – избор вожда	94
Прве устаничке борбе	99
Погубљење дахија – Карађорђев тријумф	107
Преговори устаника и дахија уз аустријско посредовање	113
Однос „царствујушчег града Вијене према српским устаницима	115
Русија и српски устанак	119

ЧЕТВРТИ ДЕО

Интернационализација устанка	127
Српски устаници у Петрограду	133
Бећир-паша поново у Београду	135
Повратак српске депутације из Русије	143
Настанак српске војске	144
Битка на Чокешини	149
Скупштина у Пећанима	154

ПЕТИ ДЕО

Српска депутација у Цариграду	163
Бој на Иванковцу	165
Значај Божидача Грујовића	168
Установљење Правитељствујушчег совјета	174
Освајање Смедерева	177
Трафалгар и Аустерлиц – Бонапарта постаје Наполеон.	181
Остружничка скупштина.	184
ШЕСТИ ДЕО	
Турске припреме за напад на Србију 1806.	197
Битке на Јеленчи и код Дежеве	204
Црногорци и устанак.	206
Припреме Срба пред турску офанзиву.	216
Мисија Петра Ичка	220
Почетак турске офанзиве на Србију.	224
Убиство брата	229
СЕДМИ ДЕО	
Бој на Мишару.	235
Бој на Делиграду и повратак Петра Ичка	241
Карађорђе осваја Београд.	246
Пад Шапца	254
Долазак Доситеја Обрадовића међу устанике.	255
У руском загрљају.	263
Руска дипломатска еквилибристика и Срби	274
ОСМИ ДЕО	
Битка на Штубику – заједничка победа Срба и Руса	281
Долазак Филипа Паулучија	284
Мир у Тилзиту и Слобозији.	288
Мисија митрополита Аксентија.	297
Атентат на Карађорђа	301
Деловање Константина Константиновича Родофиникина	303
Велика школа – возљубите мудрост и науку.	313
ДЕВЕТИ ДЕО	
Карађорђе и остале вође.	321
„Раја јуче – раја данас“	324
Устанички закони.	327
Кураж Младена Миловановића	330
Неограничена овлашћења конзула Родофиникина	332
Борба за самосталност	337
Родофиникин – дипломатски виртуоз	342
ДЕСЕТИ ДЕО	
Преговори у Голубињу	347
Ерфуртска конвенција и Срби	350
Јачање руског утицаја	355
Тицанова буна.	367

Травнички конзул	370
Наполеон поново у Бечу и Шенбрунски мир	372
Кампања Ахмед Хуршид-паше на Србију	373
ЈЕДНАЕСТИ ДЕО	
Битка на Суводолу	379
Битка код Кукутнице	381
Битка код Лознице	382
Бој на Чегру	384
Беле-кула	390
Нови бој код Делиграда	393
Мисија Рада Вучинића код Наполеона	400
ДВАНАЕСТИ ДЕО	
Српски захтеви Наполеону	411
Преговори са Аустријом	416
Случај аустријског конзула Паулића	423
Опет Руси	426
Оштра преписка Карађорђа и Добрњца	428
Српски народ проклиње Русе	429
Карађорђе против довођења Руса	434
ТРИНАЕСТИ ДЕО	
Почетак 1810. године	443
Потчињавање Миленка Стојковића Карађорђу	446
Скупштина од 13. маја 1810.	449
Битка код Јасике	451
Битка код Варварина	459
Битка на Тичару код Лознице	462
Карађорђе против русофила	465
ЧЕТРНАЕСТИ ДЕО	
Претња руског генерала	471
Коначни обрачун са Добрњцем и Стојковићем	477
Протеривање војвода Петра Добрњца и Миленка Стојковића из Србије	482
Милошева кривица	487
Кутузов – нови руски командант на Дунаву	491
Руско удаљавање од стратешког циља Србије	495
ПЕТНАЕСТИ ДЕО	
Преговори у Букурешту	503
Потписивање мира у Букурешту	507
Срби и Букурешки мир	510
Муштулук из Цариграда	516
Наполеонов напад на Русију и мисија Марка Ивелича	520
Повлачење руске војске	526
Хуршид-паша други пут међу Србима	531

ШЕСНАЕСТИ ДЕО

Претње Хуршид-паше	539
Србија – „краљевина у царевини“	544
Руско деловање у Цариграду и „српска ствар“	548
„Ето нас на вас“ и проглас вожда Карађорђа	552
Последњи покушаји Италинског за спас Срба	556
Карађорђева болест	558

СЕДАМНАЕСТИ ДЕО

Смрт Хајдук Вељка или „како се држи царевина“	567
Војвода Молер и пад Лознице	572
„Засавица – права касапница“	577
Карађорђеове сумње и идеја о исељавању Срба у Русију	582
Слом Устанка	583
Карађорђе напушта Србију	586
Аустријске комбинације са Карађорђем	595

ОСАМНАЕСТИ ДЕО

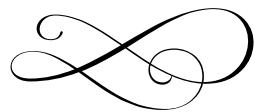
Проблеми са тужбама аустријских трговаца	603
Карађорђево благо	607
Старешине противне Карађорђу остају у Аустрији	611
Вожд, књаз и старешине	615
Смрт војводе Молера и владике Никшића	618
Карађорђе у Русији	623
Позив Карађорђу да се врати у Србију	626

ДЕВЕТНАЕСТИ ДЕО

Пресељење Срба из Бесарабије	633
Код руског цара	636
Недостојно Вождово писмо	640
Одлазак Карађорђа из Петрограда	642
Масони и Први српски устанак	646
Масони, <i>Philiki Etaireia</i> и убиство Карађорђа	649
Карађорђев повратак у Србију	653

ДВАДЕСЕТИ ДЕО

Смрт вожда Карађорђа	659
Карађорђеове сахране	669
Проклетство Карађорђевих убица	678
Споменик вожда Карађорђа	680
Уместо епилога	687
Љубомир Кљакић, <i>Повести о Карађорђу, Српској револуцији и слободи</i>	691
Зоран Колунџија, <i>Реч уредника</i>	699
Именски регистар	715
Литература	729
Белешка о аутору	755

*Њ. К. В. кнеињи Јелисавейи Карађорђевић,
чијим сам пријатељством и кумством
почасиован*

Реч захвалности

Почетком 2017. године током разговора с Његовом светости патријархом српским господином Иринејем о личности, владавини и делу деспота Стефана Лазаревића дотакли смо се и двестоте годишњице убиства војда Карађорђа.

На моју констатацију да се није посветила заслужена пажња овом изузетном историјском догађају, Његова светост ми је казао:

„Ето разлога више да напишете Карађорђеву биографију, повест о том херојском добу и васкрсу државе српске.“

Речи српског патријарха биле су више него инспиративне да се упустим у писање књиге о српском Војду и Српској револуцији – која је пред вама, драги читаоче.

Овом приликом и на овај начин желим још једном да изразим дубоку захвалност Његовој светости патријарху српском господину Иринеју за подстрек и охрабрење.

Л. М.

У Београду,
на Светог Николу 2017.

* * *

Шест година касније од овог подстрека патријарха Иринеја двојица његових земљака, двојица Чачана, Дејан Чакајац, власник компаније *Mozzart* као и најтрофејнији кошаркашки тренер Европе, тренер *KK Партизан* Жељко Обрадовић омогућили су да се поводом 220. годишњице Првог српског устанка појави ова књига и у оваквој опреми.

Обојици ових угледних Срба и добротвора изражавам искрену захвалност.

Л. М.

У Београду,
на Светог Николу 2023.

Уместо увода

Рече Бої да се Србија ослободи и би Карађорђе.

Јован Стерија Поповић

Сад на Србију све їледа:

*Србија је сад у їурском царству,
као Француска у Евроїи.*

Вук Стефановић Караџић

Срби су вековима били „искључен народ“ – нису могли да буду део Запада, а нису хтели да буду део Истока, османлијско-исламске сфере. Био је то народ који је умом био у другом добу, добу своје средњовековне славе и значаја, тешко патећи у времену у коме је чекао крај своје злехуде судбине – да „из старог пепела сине искра“. Било је то болно „живљење у поређењу“.

На самом почетку XIX столећа – које је, рећи ће Балзак, у „свој својој величанствености блистало“ – Француска је добила новог цара Наполеона I, који је немилосрдно кренуо у освајање Европе, а Срби вожда који их је неустрашиво повео у борбу за ослобођење од турске окупације.

Ако би се као мерило међу људима узимали интензитет страсти, снага воље и величина циља, онда би у том добу са Карађорђем могао да се мери само један човек – Наполеон. Само француски цар је могао да буде еталон за мерење српског Вожда.¹

У доба у коме је била „будна само душа мача“, Карађорђе је показао Србима да опет могу да имају отаџбину.

Карађорђева страст је борба, његов карактер ритерски, његов циљ „незаборављена света слобода“ његовог народа. Ова жестока природа

¹ Треба у овом контексту поменути и Симона Боливара (1783–1830), јужноамеричког револуционарног вођу за кога је Иво Андрић казао да је „највећи идеолог јужноамеричке независности и њен стваралац у исто време, човек који је ослободио преко десет милиона душа“, један од оних људи – као и Карађорђе – „чији пут иде високо и светли надалеко, а чије гашење, нагло, личи на пад комете“.

– тај спој „гранита и ватре“ – не прашта колебљивост и слабост, јер сам није колебљив, а понајмање слаб.

„Храброст, присуствије духа, рјешителност у случајевима сумњивима и вјештина с мноштвом заповједати, то су његовог карактера одличне биле черте“, оставиће записано Георгије Магарашевић (1793–1830), историчар, утемељивач часописа *Летопис Матице српске*.

Када је на бојишту Карађорђе је код куће – јер му је кућа претворена у бојиште. Он је био ту домаћин који отворено, прсимице дочекује османлијску авет, као што су хероји из легенди дочекивали змајеве и аждаје. Такође, ни у Карађорђевим дипломатским активностима нема претварања, нема макијавелизма, већ их карактерише искреност, готово до наивности. Иако је брзо схватио да је европска дипломатија „вештичје коло“, а Србија увек нечија прђија, тешко се сналазио у европском дипломатском клупку урота, лажи и лицемерства, опсенарства дрских глумаца отмених европских дворова.²

Била је страшна надмоћ његовог еруптивног темперамента који, уоквирен жељом за слободом, и најтежим чиновима даје онај смисао који Вожда не сврстава међу самовољне тиране без племенитости. Био је заточеник врлине која је умела да га доведе и до неких дела којима се није поносио, а која ће му спочитавати они гори од њега. Мали умови, ситне душе, нису схватили да њега судбина није уздигла само зато да би њих унизила. Неки од војвода који заједно с Карађорђем учествују у овом грандиозном делу, почињу да мисле да би до њега стигли и без Карађорђа, без његове стваралачке силе.

Амбиција осредњих личности не иде даље од личних интереса. Војводе су желеле феуде, спахилуке, а он државу. Они су били карактеристичне личности свога времена, а само је Вожд био личност за сва времена. Он је угњетену и ујармљену рају окрилатио, поново од ње створио народ, народ који је он бранио – како сведочи савременик Првог српског устанка и писац његове историје Лазар Арсенијевић Баталака (1793–1869) – „и од спољашњег непријатеља али и од унутрашњих зликовачких поступака“.

² Шта се све радило и какве су све потезе повлачили европски дворови да би у тешким, неретко и закулисним дипломатским акцијама остварили своје циљеве, добрано сведочи потписивање Ерфуртске конвенције између Русије и Француске 1808. године, када је Наполеон, да би импресионирао руског императора Александра, на потписивање довео комплетан ансамбл чувене Француске комедије, писца Јохана Волфганга фон Гетеа (1749–1832) као и философа Артура Шопенхауера (1788–1860).

У сенци тадашње велике европске историје, у којој доминира старо, проверено начело: једна глава – једна сабља, делима безмерне храбрости Срби, с Карађорђеом на челу, долазе до нових спознаја, до оних спознаја којима се мењају дојучерашња мерила политичких циљева. Оно о чему јуче није могло ни да се сања сада постаје недовољно. Кристализација столетних нада и жеља.

Срби су узели судбину у своје руке, како је студентима говорио кроз своје стихове Иван Југовић (1772–1813), професор Велике школе, основане управо за време Првог српског устанка:

*Србија царица
Пресвѣтлаја лица
Скиѣтар сама держиѣ свој*

Нагомилана столетна патња српског народа давала је Карађорђу не само снагу већ и мудрост, за ону дозу смелости при доношењу одлука која једну личност диже до националног узора – до мита. Судбина му је доделила да јуначки, маршем уђе у вечност, у историју свога народа. Са страсним инстинктом рођеног вође постаје Вожд – постаје велик као и његово дело.

Био је свестан да је тешко покренути тај џиновски талас народног незадовољства, али и да је још теже њиме управљати. Зато његово начело није било далеко од једног начела које је изнедрила Француска револуција: „Слобода или смрт – бирајте“. Увек на међи смрти, Карађорђе је одабрао *Слободу* за лозинку свог времена и свог народа – по цену смрти.

Ако има извесне упитаности над апартном констатацијом енглеског католичког историчара лорда Џона Актона (1834–1902)³ – чувеног противника папске непогрешивости – да „европска историја почиње од турског освајања“, нема никакве сумње да су српски просперитет и нова српска историја почели управо са слабљењем једног некад моћног царства потонулог у анархију, декаденцију и терор, када је Цариград – то „царство света“, како га је назвао Наполеон, или „Турска у Европи“, како је током XVIII и XIX века био најпопуларнији назив за овај регион – губио негдашњи утицај на Балкану.

³ Лорд Актон је много познатији по реченицама које је написао у писму англиканском бискупу Менделу Крајтону 5. априла 1887. године: „Моћ има тенденцију да квари, а апсолутна моћ квари апсолутно. Велики људи су скоро увек лоши људи.“

Наполеон је уздрмао Европу – Карађорђе Османлијско царство. С том разликом што је Наполеон покоравао Европу, а Карађорђе ослобађао Србију.

Звезде и једног и другог великана, које су се готово истодобно појавиле, гаснуће, такође, скоро истовремено. У оквирима успона и пада Наполеона кретао се и Карађорђев устанак и његова судбина.

Безобална је била посвећеност „хероја тополскога“ идеји да ослободи и сачува свој народ у његовој вери православној. Изградио је богомољу у Тополи „за годину“. „Радо је ишао у цркву и често се Богу молио“, вели његов верни саборац Гаја Пантелић Воденичаревић. Епска традиција памти да је Вожд био побожан, да је јутро отпочињао молитвом и чашицом ракије. То потврђује и сведочење Неше Имраора о боју на Суводолу са Нуман-пашом. Карађорђе, каже Неша, уочи битке „мало проспава, те устане, умије се и стане будити архимандрита благовештенског Григорија, но овом не буде мило, ал’ кад Карађорђе навали, он устане и стане се спремати на јутрењу молитву“. Такође, Вожд је поштовао обичаје и црквене празнике – кад год је могао гледао је да се „бојеви не туку недељом“, казивао је Секула Гавриловић.

Карађорђе, српски неписмени сељак, који је нешто света видео у ћесаревим фрајкорима, о јаду је забавио десет великих везира. Био је у контактима с највећим дипломатама свог доба Адамом Чарториским (1770–1861), кнезом Клеменсом Венцелом фон Метернихом (1773–1859), грофом Андрејом Јаковљевичем Будбергом (1750–1812), кнезом Николајем Петровичем Румјанцевим (1754–1826), надвојводом Карлом Хабзбуршким, Шарлом Морисом де Таљераном (1754–1838). Сарађивао је у тешким борбама за ослобођење Србије с руским генералима Михељсоном, Мајендорфом, Прозоровским, Багратионом, Кутузовим... Преписку је водио са царем Француске Наполеоном I (1804–1814), аустријским ћесаром Фрањом I (1804–1835) и руским императором Александром I (1801–1825). Са султанима – „којима је круна име“ – Селимом III (1789–1807), Мустафом IV (1807–1808) и Махмуд II (1808–1839).

Српски јунак у галиматијасу светске политике и светских величина свога доба, уздигао је и себе и свој народ. Као што су стари Грци своје хероје постављали као посреднике између неба и земље, тако су и Срби гледали у то доба на Карађорђа као на нешто између бесмртног божанства и њих, смртних људи.

Инциденте је претворио у побуну, побуну у устанак. Неће случајно Леополд Ранке – *Der serbische Herodotus* – српски устанак назвати српском револуцијом.

До Карађорђа Србија је била у Европи, али није била европска земља. Од Карађорђа она почиње поново да добија прве европске обресе.

„Увек на челу, са опанцима на ногама и пушком о рамену, прек, одлучан и храбар“, доносио је Србима победе а међу Турке сејао страх. Буле су расплакану децу ућуткивале плашећи их доласком Карађорђа.

Хроничар Првог српског устанка Прота Матеја Ненадовић (1777–1854), гласовити српски духовник, саборац Карађорђевог од првог дана, сведочи и о односу Срба према свом Вожду: „Кад га видоше и његове речи: ’Добро дошли, браћо моја, српски соколови!’ чуше – верујте, децо, да ту није војник остао који запевао није, а многи је старац радосне сузе проливао, кад је тако дочекао.“

Ова орканска природа, будећи у народу страст за слободом, постигла је циљ који је Вожда уздигао до националне, европске величине. Појавио се из таме времена и урастао у живот и повест свог народа.

Вук Врчевић (1811–1882) сведочи да је Његош у својој соби држао Карађорђеву слику у минијатури испод које су били исписани стихови:

*Само име Карађорђе
Кад Србину на ум дође,
Зайламити се крв у јруди,
Јуначко се срце буди.*

Умео је Карађорђе да буде неправедан – најчешће управо због правде, јер је правда била ретка. Знао је да ако не заштити то мало правде, да је неће бити ни толико. У таквим ситуацијама је, тврди Леополд Ранке, увек говорио: „Бог убио онога ко је крив кавзи“.

Подигао је народ као море давши му снагу буре која у таласима удара и повлачи се да би поново ударила, не дајући Турцима мира, држећи их у сталном страху да сваки следећи удар може бити фаталан, удар који ће их избацити из Србије, из Европе.

У првој посмртној биографији једног Србина објављеној у британским новинама,⁴ речено је и ово о српском Вожду: „Да је имао средстава

⁴ *Тајмс*, Лондон, 6. септембар 1817. године.

да доведе стране официре и дисциплинује неустрашиве Србе, можда би и обновио краљевство Србије“.

Носећи се са црним демонима прошлости, сабласним утварама свог немилосрдног столећа и неправдом библијских размера, градио је мостове којима ће други прелазити.

Међутим, после слома устанка Вожд је избегао у Русију.

Како су почетак устанка и велики успеси оставили на Србе снажан печат, „када су многи пожелели да на Карађорђевој глави виде Душанову круну“, тако је Карађорђево напуштање Србије и поновни пад Београда у турске руке изазвао страхотан утисак.

Емиграција, то искуство страшније од сваке борбе, изменила је Вождов карактер, изменила заувек до непрепознатљивости. Утиснут му је у душу нов, тежак белег.

Карађорђев недостојан одлазак резултирао је кобним, неопрезним повратком.

Србин је дигао руку на Србина, кум на кума. Дело достојно азијског душманина. Тог дана је не само херојска Србија доживела своје велико понижење.

Витез је био немоћан пред нискошћу једне подмукле природе која није презала од кумоубиства, од злочина.

Милош ће се дочепати власти – „због које се губи људски лик“ – и изазвати трагедију античких размера.

Србија је била скамењена и нема. Језиви крик из Радовањског луга одзвања кроз мрачне лагуме тегобних векова – и данас.

У тринаест година – од Марићевића јаруге до Радовањског луга, где завршава његова „последња стаза на свету“ – смештена је судбина српског Вожда. Сваком је било јасно да је Карађорђе својим позивом и карактером био предодређен за прерану и наглу смрт, али нико није помишљао на овакву – кукавички и од српске руке. Од гнушања се јежила душа.

„Само су кукавице крволоци“, вели принц српског песништва Јован Дучић.

Карађорђе није правио компромисе са судбином. Када је то учинио, судбина му је окренула леђа.

Карађорђева смрт – „енциклопедијски пример злочина првог реда“, рећи ће Милорад Екмечић – био је тужан епилог једног великог времена, али и ништа мање срамна страница српске историје.

Па макар се пред њим пакао отворио – као што и јесте – Милош, тај несрећни човек, не одустаје од злочина, не страхује од народног бесанити од гнева небеса.

Карађорђе је последњи српски епски јунак, а Милош први у плејади потоњих српских властодржаца који су превасходно мислили како да остану на власти – али и на своју кесу, најчешће заодевајући похлепу националним интересом. Кад је абдицирао 1839. године, нешто више од две деценије откада је наредио да се убије Карађорђе, према рачуну Кнежеве благајне имао је 13.206.801 грош и 8 пара или 550.283 дуката. Тај исти Милош је, сведочи педантни Вук Стефановић Караџић, 1815. године располагао са само 200 дуката.

Измишљаће Милош крупне разлоге да би оправдао свој ситан рачун. Није му успело. Све добро што је изградио, изградио је на неразрушивим Карађорђевим темељима.

Обреновићи ће плодове Милошевог злочина уживати 86 година (1817–1903, , односно 70 година, када се одузме владавина кнеза Александра Карађорђевића од 1842. до 1858. године) – када нестају. Налогодавци и убице су дочекали сурову судбину. „Из зла рода да није порода“, како вели српска пословица. И није га било. Није се могло живети „с небом на себи“ ни тада ни пре – никад.

Са Карађорђевоом смрћу у Србији је завршено доба дивова.

Али ипак... „Изгубљено сећање пустињу храни“, певао је Бранко Миљковић.

Л. М.

У Београду,
на Светог Николу 2017.

Карађорђево градоу Тополи, Музеј града Београда